

Povezanost med subjektivnim življenjskim zadovoljstvom ter odnosi mater do njihovih mladostnikov

KATJA KOŠIR*

Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

Povzetek: Raziskava predstavlja prispevek k proučevanju prilagajanja staršev na psihološko osamosvajanje njihovih mladostnikov in dejavnikov, ki se povezujejo z uspešnim prilagajanjem. Cilj raziskave je ugotoviti, ali se subjektivno življenjsko zadovoljstvo mater mladostnikov povezuje z njihovo sposobnostjo prilagajanja na spremenjene odnose z mladostnikom. Subjektivno življenjsko zadovoljstvo sem ugotavljala z Dienerjevo Kombinirano lestvico subjektivnega življenjskega zadovoljstva, za ugotavljanje odnosov mater z mladostnikom pa sem uporabila Vprašalnik o odnosih z mladostnikom. Ugotavljala sem tudi vpliv nekaterih demografskih spremenljivk na odnos mater z mladostnikom in na njihovo življenjsko zadovoljstvo. Življenjsko zadovoljstvo, pogostost in intenzivnost doživljanja pozitivnih emocij in zadovoljstvo s posameznimi področji življenja se pri materah mladostnikov pomembno povezujejo z nekaterimi področji odnosa z mladostnikom. Matere, ki izražajo višje življenjsko zadovoljstvo, bolje ocenjujejo odnos s svojim mladostnikom in so bolj zadovoljne s svojo starševsko vlogo. Intenzivnost in pogostost doživljanja pozitivnih emocij se pozitivno povezuje z odprtostjo v komunikaciji z mladostnikom in negativno s strahom pred izgubo kontrole nad mladostnikom. Matere, ki so v povprečju bolj zadovoljne s posameznimi področji svojega življenja, so bolj zadovoljne tudi s svojo starševsko vlogo in imajo manj želja v zvezi s spreminjanjem mladostnika.

Ključne besede: mladostništvo, srednja odraslost, prilagajanje, psihološko osamosvajanje, subjektivno zadovoljstvo, matere

Connection between subjective life satisfaction and mothers' relationships to their adolescents

KATJA KOŠIR

University of Ljubljana, Department of Psychology, Ljubljana, Slovenia

Abstract: The study explores parental adjustment to psychological individuation of their adolescents and the factors which are related to successful adjustment. The author's intention was to explore the connection between mothers' subjective satisfaction with life and their relationship with the adolescents. Subjective satisfaction with life was measured with Diener's Combined Satisfaction with Life Scale. For measuring the mothers' relationships with their adolescents, Relationship with Adolescent Questionnaire

---

*Naslov / address: asist. Katja Košir, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: katja.kosir@ff.uni-lj.si

was used. The effect of some demographic variables on the mother–adolescent relationship and mothers' satisfaction with life was also studied. Satisfaction with life, frequency and intensity of positive affects and satisfaction with various life domains in adolescents' mothers are significantly correlated with some areas of relationship with adolescents. Mothers who express higher satisfaction with life assess their relationship with adolescent more positively and are more satisfied with their parental role. The frequency and intensity of positive affects are positively correlated with openness in communication with the adolescent and negatively with fear of losing control over adolescent. Mothers who are on average more satisfied with various life domains tend to be more satisfied with their parental role and have less wishes about adolescent's change.

Key words: adolescence, middle adulthood, adjustment, psychological individuation, subjective satisfaction, mothers

CC=2840

Družina z adolescentom – sovpadanje obdobja mladostništva in srednje odraslosti

Ena izmed razvojnih nalog obdobja mladostništva, ki traja po Santrocku (1998) od 10. oz. 12. leta do 18. oz. 22. leta, po M. Zupančič (1990) pa od 10. do 25. leta, je po E. Hurlock (1973) tudi doseganje čustvene neodvisnosti od staršev in drugih odraslih. Obdobje v razvojnem ciklusu družine, ko so otroci v adolescenci, je torej začetek prehodnega obdobja v razvoju družine, ko se družinska struktura bistveno spremeni in ki se običajno konča z mladostnikovo zapustitvijo doma. Po M. Goldner Vukov (1988) je za to obdobje značilna povečana prilagodljivost staršev na vse večjo neodvisnost otrok. Starši mladostnikov so običajno v obdobju srednje odraslosti ali vanjo vstopajo. To obdobje po Levinsonu (cit. po Wrightsman, 1994a) traja od 40. do 65. leta starosti. V psihologiji zanj dolga leta ni bilo zanimanja, kajti veljalo je, da se po zaključeni »burni« adolescenci, končanem formalnem izobraževanju, vstopu v svet dela, vzpostavitvi partnerskega odnosa in s tem »ustalitvi« človek do smrti ne spreminja več bistveno (razen upada funkcij v pozni starosti). Danes vemo, da odraslost ni tako predvidljivo in stabilno obdobje, kot je veljalo včasih (Wrightsman, 1994a).

Do kakšnih sprememb torej prihaja v družini z otrokovim vstopom v adolescenco? Rezultati številnih raziskav so dodobra osvetlili mladostnikovo perspektivo, precej manj pa jih je obravnavalo vidik staršev: kako se starši soočajo z potrebo po spremenjeni družinski strukturi in kako se to povezuje z značilnostmi razvojnega obdobja, v katerem so sami.

Odnos med mladostnikom in starši

Adolescent je nosilec novih vrednot v družini. Santrock (1998) govori o procesu recipročne socializacije, ki je proces, v katerem otroci in mladostniki socializirajo svoje

starše, kot tudi starši socializirajo njih. Pri tem je pomembna usklajenost oz. sinhronost v odnosu. Sinhronost se nanaša na koordinirano interakcijo med staršem in mladostnikom, v kateri se obe strani pogosto nezavedno uglašujeta na vedenje druga druge.

Spremembe v družinski strukturi

Olson (1983, cit. po Noller in Callan, 1991) je raziskoval zlasti spremembe tekom življenjskega ciklusa družine na dimenzijah kohezivnosti in prilagodljivosti. Kohezivnost se v adolescenci znižuje, vendar pa tako mladostniki kot starši poročajo, da zanje ostaja pomembna. Prilagodljivost, ki se nanaša na sposobnost družine, da se prilagodi na spremembe v odnosih (v adolescenci je to predvsem potreba po naraščajoči avtonomiji mladostnika), naj bi bila po Olsonu (1983, cit. po Noller in Callan, 1991) v obdobju adolescence nižja kot v drugih obdobjih. Družine, uravnotežene na teh dveh dimenzijah, pogosteje izražajo nižje nivoje stresa in imajo učinkovitejše strategije spoprijemanja s problemskimi situacijami ter boljšo komunikacijo med starši in otroki (Noller in Callan, 1991). Starejši modeli odnosov med mladostnikom in starši opisujejo adolescenco kot obdobje, v katerem se mladostniki ločujejo od staršev in postajajo vedno bolj neodvisni, kar sproža intenzivne in za obe strani stresne konflikte. Novi modeli pa poudarjajo, da starši tudi v adolescenci ostajajo pomembne figure navezanosti in mladostniku nudijo oporo pri raziskovanju širšega in kompleksnejšega socialnega sveta. Tako na primer Baerveldt in van Beest (1999) ugotavljata, da podpora s strani vrstnikov ne more nadomestiti podpore staršev, saj ta vključuje funkcije, ki jih ni mogoče kompenzirati. Konflikt je v večini družin zmeren, vsakodnevna pogajanja in manjši prepiri so normalni ter imajo pozitivno razvojno funkcijo pospeševanja neodvisnosti in razvoja identitete (Santrock, 1998).

Spremembe v komunikaciji

Fend (1998) je v svoji raziskavi ugotovil, da se komunikacija med mladostnikom in starši v adolescenci ne poslabša, kar velja tako za fante kot za dekleta. Osrednja področja pogovorov so šola, izbira poklica in predstave o prihodnosti ter svetovni nazori in religiozna vprašanja. Manj pa so starši pomembni kot svetovalci življenjskega stila in partnerji v prostem času. Mladostniki se torej obračajo na starše v zvezi s tistimi področji, za katere jih doživljajo kot kompetentne. M. Puklek (2001) v svoji raziskavi na vzorcu slovenskih mladostnikov različnih starosti ugotavlja, da se mladostniki s starši pogovarjajo o številnih življenjskih temah, ki so vezane tako na mladostnikove neposredne življenjske izkušnje in probleme kot tudi na medosebna in širša sociokulturna področja. Večina tako mlajših kot starejših mladostnikov poroča, da so v svojem razmišljanju o različnih življenjskih temah skladni s starši. To še posebej velja za področja, ki najbolj neposredno opredeljujejo adolescentovo življenjsko orientacijo in razvoj osebne identitete (področja morale, izobraževanja in dela,

medosebnih odnosov ter religioznega prepričanja). Raziskava Larsona in M.H. Richards (1991), v kateri sta proučevala količino časa, ki jo mladostniki preživijo s svojo družino v starosti od 9 do 15 let, je pokazala, da se s starostjo količina časa, preživetega z družino, prepolovi. Pri dekletih gre to na račun časa, ki ga preživijo s prijatelji, medtem ko naj bi fantje preostali čas preživeli pretežno sami.

Odzivi staršev na potrebo po spremenjenem odnosu z mladostnikom

Ambert (1997) navaja raziskavo Pasleya in Gecasa (1984), ki kaže, da več kot 60% tako mater kot očetov doživlja obdobje mladostništva kot najbolj težavno in najbolj stresno fazo starševstva, kar še posebej velja za prvorojene mladostnike. Mladostnikove vedno večje zahteve po neodvisnosti se pri starših pogosto povezujejo s strahom pred izgubo kontole nad mladostnikom (Fend, 1998). Način, kako se starši soočajo z otrokovo adolescenco, je v veliki meri odvisen tudi od njihovih osebnostnih značilnosti ter od značilnosti razvojnega obdobja, v katerem so sami, pri čemer lahko razvojno krizo še zaostrijo nepredvideni stresni življenjski dogodki (npr. smrt bližnje osebe, brezposelnost, finančne težave). V tem kontekstu Ambert (1997) ugotavlja, da se starši, ki so izpostavljeni pretiranim stresorjem, ki imajo rigidno osebnostno strukturo ali ki imajo čustvene težave, v odnosu s svojim spreminjajočim se mladostnikom morda ne bodo sposobni prilagoditi in/ali bodo njihovi postopki v odnosu do mladostnika neprimerni. Tako na primer raziskave kažejo, da brezposelni očetje do mladostnika izražajo manj topline in več razdražljivosti (Elder, Caspi in Nguyen, 1994, cit. po Ambert, 1997). Prav tako matere, ki doživljajo več stresa, z mladostnikom vzpostavljajo bolj napete, kaznovalne in v disciplino usmerjene odnose (Ambert, 1997). Spremembe staršev, ki vplivajo na njihov odnos z mladostnikom, vključujejo zadovoljstvo z zakonom, ekonomske obremenitve, reevalvacijo svoje kariere in časovne perspektive ter skrb za zdravje in telo (MacDermid in Crouter, 1995; Silverberg in Steinberg, 1990, cit. po Santrock, 1998).

Subjektivno zadovoljstvo

Opredelitev pojmov, kot so sreča, zadovoljstvo in življenjsko zadovoljstvo je težavna; gre namreč za pojme, ki jih uporabljamo v vsakdanjem jeziku in imajo zato večinoma zelo različne in subjektivne pomene. Diener, eden vodilnih sodobnih psihologov s področja proučevanja zadovoljstva, uporablja termine »subjective well-being«, »life satisfaction« in »happiness« (cit. po Cecić-Erpič, 1998). V nadaljevanju bom uporabljala izraza »subjective well-being« in »life satisfaction«, ki ju slovenimo kot subjektivno zadovoljstvo. To pa po S. Cecić-Erpič (1998) vsebuje tudi komponente nižjega reda, kot so življenjsko zadovoljstvo (angl. life satisfaction), ki označuje zavestno globalno samooceno življenja, in raven hedoničnih čustev, ki se nanaša na razliko med posameznikovimi prijetnimi in neprijetnimi čustvi v njegovem emocionalnem življenju.

Merjenje subjektivnega zadovoljstva

Diener (1994, cit. po Cecić-Erpič, 1998) navaja, da večina raziskav, ki proučujejo zadovoljstvo, temelji na samoocenah posameznikov, obstajajo pa tudi drugi načini merjenja, kot na primer kodiranje tona govora in obraznih ekspresij ter ocena posameznikovega zadovoljstva, ki jo poda druga oseba. Korelacije med samoocenami in drugimi metodami ocenjevanja zadovoljstva se po Dienerju (1994, cit. po Cecić-Erpič, 1998) gibljejo med 0.66 in 0.80. Subjektivno življenjsko zadovoljstvo so začeli proučevati z lestvicami, ki imajo eno samo postavko (Diener, 1984). Zaradi psihometričnih pomanjkljivosti lestvic z eno postavko so v poznih sedemdesetih letih začeli oblikovati lestvice z večimi postavkami. Prve takšne lestvice so bile namenjene proučevanju starostnikov in niso bile primerne za proučevanje drugih starostnih skupin. Na njihovi osnovi so kasneje razvili lestvice subjektivnega zadovoljstva z več postavkami, ki so bile uporabne za različno stare preizkušance (Diener, Emmons, Larsen in Griffin, 1985).

Problem

Osrednji problem raziskave je ugotoviti, ali je subjektivno življenjsko zadovoljstvo mater mladostnikov povezano z njihovo sposobnostjo prilagajanja na spremenjene odnose z mladostnikom. Pri tem me zanimajo razlike glede na spol mladostnika, starost matere, materin zakonski status ter vrstni red rojstva otroka glede na brate in sestre. Pri proučevanju subjektivnega življenjskega zadovoljstva mater izhajam iz prej opisanega Dienerjevega koncepta subjektivnega življenjskega zadovoljstva. V zvezi z odnosom mater do njihovih mladostnikov me zanima predvsem njihova sposobnost prilagajanja na spremenjene odnose z mladostnikom in znotraj tega naslednje dimenzije: zadovoljstvo s starševsko vlogo, splošna ocena odnosa z mladostnikom, nesoglasje v odnosu z mladostnikom, želje v zvezi s spreminjanjem mladostnika, odprtost v komunikaciji z mladostnikom in strah pred izgubo kontrole nad mladostnikom.

Metoda

Udeleženske

V raziskavi je sodelovalo 90 mater mladostnikov v obdobju srednje adolescence. Povprečna starost mater v času preizkušnje je bila 41,6 let z najnižj starostjo 34 in najvišjo 57 let. V povprečju imajo udeleženske po 1,93 otroke in sicer najmanj enega in največ pet. Večina (93,2 %) mater je poročenih oziroma živijo v izvenzakonski skupnosti, 6,8 % jih živi samih z otrokom/otroki. 9 % vseh udeleženk ima končano osnovno šolo,

65,2 % srednjo šolo, 23,6 % višjo ali visoko šolo ter 2,2 % podiplomski študij. 53,3 % mater je pri reševanju Vprašalnika o odnosih z mladostnikom ocenjevalo svoj odnos s sinom, 46,7 % odnos s hčero. Mladostniki so dijaki dveh srednjih šol v Mariboru (gimnazijski program). V povprečju so bili mladostniki v času preizkušanja stari 16,3 let (od 15 do 17 let).

Pripomočki

V raziskavi sem uporabila dva vprašalnika, podrobneje opisana v nadaljevanju.

Vprašalnik o odnosih z mladostnikom. Avtor vprašalnika je Helmut Fend s sodelavci (1979). Vprašalnik sem prevedla iz nemškega jezika in ga priredila (ga priredila v žensko obliko, spremenila ocenjevalne lestvice). Vprašalnik vsebuje 6 dimenzij:

- Splošna ocena odnosa z mladostnikom. Gre za dimenzijo z eno samo postavko, kjer morajo starši na petstopenjski lestvici (1 – lahko, 5 – težko) oceniti svoj odnos z mladostnikom.
- Zadovoljstvo s starševsko vlogo. Tudi ta dimenzija vsebuje samo eno postavko. Mati na petstopenjski lestvici (1 – zadovoljna, 5 – nezadovoljna) oceni zadovoljstvo s svojo vlogo matere.
- Nesoglasje. Dimenzija vključuje 12 postavk, ki zajemajo različna področja potencialnega nestrinjanja z mladostnikom. Matere so postavke ocenjevale na petstopenjski lestvici (1 – z otrokom se ne strinjava, 5 – z otrokom se strinjava). Fend navaja koeficient zanesljivosti 0,66¹; na svojih podatkih sem dobila nekoliko višjo zanesljivost ($\alpha = 0,76$).
- Želje v zvezi s spreminjanjem mladostnika. Gre za postavko s 14 izbirami, kjer morajo udeleženske obkrožiti tiste možnosti, ki opisujejo njihove želje v zvezi s spreminjanjem mladostnika.
- Odprtost v komunikaciji z mladostnikom. Gre za dimenzijo, ki meri zaznavanje mater, kako odprti so mladostniki v komunikaciji z njimi. Dimenzija ima 10 postavk, ocenjevalna lestvica je petstopenjska (1 – redko, 5 – pogosto). Koeficient zanesljivosti za to dimenzijo je na mojih podatkih 0,88; Fend navaja koeficient zanesljivost 0,73.
- Strah pred izgubo kontrole nad mladostnikom. Dimenzija meri strah mater pred naraščajočo neodvisnostjo mladostnikov in s tem pred izgubo kontrole nad njimi. Vključuje 8 postavk, ki so jih matere ocenjevale na petstopenjski lestvici (1 – redko, 5 – pogosto). Koeficient zanesljivosti znaša na mojih podatkih 0,83, avtor vprašalnika navaja koeficient od 0.73 do 0.77.

Kombinirana lestvica subjektivnega življenjskega zadovoljstva. Avtor lestvice je Ed Diener, ki je lestvico oblikoval za potrebe mednarodne študije subjektivnega

---

¹Vsi koeficienti zanesljivosti, ki jih navajam, so Cronbachovi α koeficienti.

zadovoljstva, ki je potekala v letih 1994 in 1995. Kombinirana lestvica je sestavljena iz 27 lestvic, izmed katerih sem uporabila naslednje²:

- Lestvica življenjskega zadovoljstva avtorjev Dienerja, Emmons, Larsena in S. Griffin. Lestvica vsebuje 5 postavk, ocenjevalna lestvica je sedemstopenjska (1 – nikakor se ne strinjam, 7 – popolnoma se strinjam). ($\alpha_1 = 0,85$; $\alpha_2 = 0,86$)
- Pogostost emocionalnih izkušenj. Lestvica meri pogostost doživljanja štirih negativnih in štirih pozitivnih čustev na sedemstopenjski lestvici (1 – nikoli, 7 – vedno). (pozitivne emocije $\alpha = 0,80$; negativne emocije $\alpha = 0,68$)
- Intenzivnost emocionalnih izkušenj. Lestvica je razdeljena na dva dela: najprej morajo preizkušanci ocenjevati intenzivnost desetih pozitivnih čustev, nato pa še intenzivnost istih osmih čustev, za katere so ocenjevali tudi pogostost. Ocenjevalna lestvica je sedemstopenjska (1 – tega čustva nikoli ne doživim, 7 – izjemno močno). ($\alpha_1 = 0,82$; $\alpha_2 = 0,71$).
- Zadovoljstvo s področji posameznikovega življenja. Udeleženke so na sedemstopenjski lestvici (1 – izjemno nezadovoljna, 7 – izjemno zadovoljna) ocenjevale svoje zadovoljstvo z naslednjimi področji: zdravje, prevoz, denar, vera, šport, družina, izobrazba, rekreacija, narod, svoboda, bivališče, prijatelji, TV programi, ljubezensko življenje, posameznik osebno, potovanja in hrana. ($\alpha_1 = 0,85$; $\alpha_2 = 0,79$)
- Primernost in zaželenost emocij. Udeleženke so na sedemstopenjski lestvici (1 – izjemno nezaželeno in neprimerno, 7 – izjemno zaželeno in primerno) ocenjevale primernost in zaželenost čustev, ki so jih ocenjevale že na lestvicah Intenzivnost emocionalnih izkušenj in Pogostost emocionalnih izkušenj. (pozitivne emocije $\alpha = 0,73$; negativne emocije $\alpha = 0,61$)
- Lestvica ekstravertnosti. Avtor lestvice je Diener. Vsebuje 42 postavk ter je sestavljena iz sedmih krajših lestvic. Ocenjevalna lestvica je sedemstopenjska (1 – nikakor se ne strinjam, 7 – popolnoma se strinjam). ($\alpha_1 = 0,77$)
- Lestvica individualizma nasproti kolektivizmu. Avtor lestvice je Triandis. Lestvica ima 32 postavk in je sestavljena iz dveh krajših lestvic: lestvice individualizma ($\alpha_1 = 0,66$) in lestvice kolektivizma ($\alpha_1 = 0,79$). Ocenjevalna lestvica je devetstopenjska (1 – nikakor se ne strinjam, 9 – popolnoma se strinjam).

Postopek

Vse udeleženke so reševale oba vprašalnika. Vprašalnika sta bila urejena tako, da so udeleženke najprej reševale Vprašalnik o odnosih z mladostnikom, nato pa Kombinirano lestvico subjektivnega življenjskega zadovoljstva. Na začetku reševanja prvega vprašalnika so podale podatke o starosti, številu otrok, zakonskem statusu, izobrazbi,

² V oklepaju navajam koeficiente zanesljivosti (Cronbachovi α): α_1 je koeficient, ki sem ga na svojem vzorcu za posamezno lestvico izračunala sama, α_2 pa koeficient, ki ga navaja avtor lestvice – teh podatkov nimam za vse lestvice.

spolu otroka, na katerega se bodo nanašali odgovori, starosti otroka ter vrstnemu redu rojstva otroka glede na brate in sestre. Matere sem na začetku vprašalnika opozorila, naj se v primeru, da imajo več otrok, njihovi odgovori nanašajo na otroka, ki je star med 15 in 17 let. Na začetku reševanja drugega vprašalnika so udeleženke podale podatke o prihodku na družinskega člana ter na sedemstopenjski lestvici ocenile, kakšen se jim zdi njihov družinski prihodek v primerjavi s povprečno družino v Sloveniji. Udeleženke so vprašalnika reševale doma.

Rezultati in razprava

Osrednji problem raziskave je ugotoviti, ali obstaja povezanost med subjektivnim življenjskim zadovoljstvom mater mladostnikov in njihovo sposobnostjo prilagajanja na spremenjene odnose z mladostnikom. V vzorec sem vključila matere mladostnikov v obdobju srednje adolescence. To starostno skupino naj bi starši dojemali kot najbolj težavno (Baranowski, 1981; Lapsey, 1984; Noller in Callan, 1986; Steinberg, 1981, cit. po Noller in Callan, 1991) in naj bi se do nje vedli najbolj direktivno (Hunter, 1985, cit. po Noller in Callan, 1991). Očetov v raziskavo nisem vključila, saj sem predpostavila, da bodo težave v prilagajanju zaradi potrebe po spremenjenem odnosu z mladostnikom pri materah večje. Matere naj bi bile namreč bolj vpletene v starševstvo kot očetje; raziskave kažejo, da imajo s svojimi mladostniki učinkovitejšo komunikacijo ter posledično več konfliktov (Noller in Callan, 1991) in skrbijo za večino odgovornosti v zvezi z otroki in mladostniki (Santrock, 1998; Wrightsman, 1994b).

Vpliv demografskih spremenljivk na dimenzije obeh vprašalnikov

Z enosmerno analizo variance sem preverjala, kako na dimenzije Vprašalnika o odnosih z mladostnikom in Kombinirane lestvice subjektivnega življenjskega zadovoljstva vplivajo demografske spremenljivke. Preverjala sem vpliv naslednjih spremenljivk: starost matere, spol mladostnika, vrstni red rojstva otroka glede na brate in sestre, zakonski status matere, prihodek na družinskega člana ter subjektivna ocena prihodka. Podatke analize variance bom navedla le v primeru statistično pomembnih razlik ($p < 0,05$) med aritmetičnimi sredinami dimenzij obeh vprašalnikov glede na prej navedene spremenljivke.

Starost matere. Matere sem razdelila v dve starostni skupini: 39 let in manj ter 40 let in več. Pri Kombinirani lestvici subjektivnega življenjskega zadovoljstva je prišlo do statistično pomembne razlike na dimenziji intenzivnost negativnih emocij. Starejše matere doživljajo negativne emocije statistično pomembno bolj intenzivno kot mlajše matere ($F = 4,76$; $df_{bg} = 1$; $df_{wg} = 86$; $p < 0,03$).

Prihodek na družinskega člana. Matere sem glede na prihodek na družinskega člana razdelila v tri skupine: tiste, ki poročajo o podpovprečnem prihodu na

družinskega člana (do 60.000 SIT), tiste, ki poročajo o povprečnem prihodku na družinskega člana (od 60.001 do 150.000 SIT) ter tiste, ki poročajo o nadpovprečnem prihodku na družinskega člana (nad 150.001 SIT). Na Kombinirani lestvici življenjskega zadovoljstva so se pokazale razlike na dimenziji življenjsko zadovoljstvo. Matere s podpovprečnim prihodkom na družinskega člana poročajo o najnižjem življenjskem zadovoljstvu, sledijo matere s povprečnim prihodkom na družinskega člana in nazadnje matere z nadpovprečnim prihodkom na družinskega člana ($F = 8,22$; $df_{bg} = 2$; $df_{wg} = 86$; $p < 0,001$). Vendar pa razlike med vsemi skupinami niso statistično pomembne. Z Bonferronijevim post hoc testom sem ugotovila, da se mame s povprečnim družinskim prihodkom v življenjskem zadovoljstvu pomembno razlikujejo od mam z nadpovprečnim prihodkom ($t = 1,92$; $df = 50$; $p < 0,02$), med mamami s podpovprečnim in povprečnim družinskim prihodkom pa ni prišlo do pomembnih razlik ($t = 0,58$; $df = 84$; $p < 0,06$). Razlika v življenjskem zadovoljstvu med mamami s podpovprečnim in mamami z nadpovprečnim družinskim prihodkom je statistično pomembna ($t = 2,51$; $df = 38$; $p < 0,01$). Matere s podpovprečnim in s povprečnim družinskim prihodkom so torej statistično pomembno manj zadovoljne s svojim življenjem kot matere z nadpovprečnim življenjskim zadovoljstvom.

Subjektivna ocena prihodka na družinskega člana. Matere sem glede na subjektivno oceno družinskega prihodka razdelila v tri skupine: tiste, ki ocenjujejo družinski prihodek kot podpovprečen v primerjavi z drugimi, tiste, ki ocenjujejo družinski prihodek kot povprečen v primerjavi z drugimi ter tiste, ki ocenjujejo družinski prihodek kot nadpovprečen v primerjavi z drugimi. Do statistično pomembnih razlik je prišlo (enako kot v primeru vpliva prihodka na družinskega člana) na dimenziji življenjsko zadovoljstvo ($F = 7,74$; $df_{bg} = 2$; $df_{wg} = 87$; $p < 0,001$). Matere, ki družinski prihodek ocenjujejo kot podpovprečen v primerjavi z drugimi, poročajo o najnižjem življenjskem zadovoljstvu. O najvišjem življenjskem zadovoljstvu poročajo matere, ki družinski prihodek ocenjujejo kot nadpovprečen v primerjavi z drugimi. Z Bonferronijevim post hoc testom sem ugotovila statistično pomembnost razlik v življenjskem zadovoljstvu med mamami, ki družinski prihodek ocenjujejo kot podpovprečen ali povprečen na eni strani in mamami, ki družinski prihodek ocenjujejo kot nadpovprečen na drugi. Razlika med mamami, ki prihodek ocenjujejo kot podpovprečen, in mamami, ki prihodek ocenjujejo kot povprečen, ni statistično pomembna ($t = 0,70$; $df = 85$; $p < 0,15$). Pomembno pa se v življenjskem zadovoljstvu razlikujejo mame, ki družinski prihodek ocenjujejo kot povprečen in mame, ki prihodek ocenjujejo kot nadpovprečen ($t = 2,16$; $df = 76$; $p < 0,005$) ter mame, ki svoj prihodek ocenjujejo kot podpovprečen in mame, ki prihodek ocenjujejo kot nadpovprečen ($t = 2,87$; $df = 13$; $p < 0,01$). Takšni rezultati so skladni z Dienerjevo (1984, cit. po CeciĆ-Erpič, 1998) ugotovitvijo, da so premožnejši posamezniki tudi bolj zadovoljni, ter z rezultati raziskav Emmersa in sodelavcev

(1983, cit. po Cecić-Erpič, 1998), po katerih se posameznik počuti zadovoljnega, če je v primerjavi z drugimi bolj premožen. Po Dienerju (1984, cit. po Cecić-Erpič, 1998) je vpliv prihodka in subjektivne ocene prihodka posreden in poteka preko socialne primerjave. Matere z višjim družinskim prihodkom naj bi torej izražale večje življenjsko zadovoljstvo zaradi ugodnejše socialne primerjave. Vendar pa bi lahko bil vpliv finančnega položaja na subjektivno življenjsko zadovoljstvo mater vsaj v primeru skrajno nizkega družinskega prihodka tudi povsem direkten. 14,6 % udeleženk v moji raziskavi namreč ocenjuje prihodek na družinskega člana v njihovi družini kot nižji od 30.000 SIT (od tega 3,4 % celo nižji od 15.000, SIT). Skrajno nizek družinski prihodek pa pomeni ne le manj ugoden izid socialne primerjave, ampak tudi povsem realno oviranost v nekaterih življenjskih okoliščinah oz. socialno ogroženost.

Spol mladostnika, vrstni red rojstva otroka glede na brate in sestre ter zakonski status matere se ne povezujejo pomembno z nobeno izmed dimenzij obeh vprašalnikov.

Povezanost med dimenzijami Vprašalnika o odnosih z mladostnikom in Kombinirane lestvice subjektivnega življenjskega zadovoljstva

Tabela 1: Koeficienti korelacije (Pearsonov r) med dimenzijami Vprašalnika o odnosih z mladostnikom in Kombinirane lestvice subjektivnega življenjskega zadovoljstva

	Ocena odnosa	Zadovoljstvo	Nesoglasje	Želje	Odprtost	Kontrola^a
1	0,21*	0,25*	-0,11	-0,06	0,10	-0,18
2	0,02	0,06	-0,20	-0,06	0,28**	-0,31**
3	-0,40**	-0,36**	0,16	0,22*	-0,09	0,19
4	0,05	0,04	-0,20	-0,08	0,27*	-0,22*
5	-0,25*	-0,29**	0,18	0,25*	-0,27*	0,27*
6	0,21	0,22*	-0,17	-0,26*	0,12	-0,20
7	-0,02	0,07	0,02	-0,10	0,20	-0,17
8	0,10	-0,04	-0,12	-0,13	0,01	-0,01
9	-0,07	0,10	-0,06	-0,05	0,14	-0,07
10	0,17	0,13	-0,02	0,07	0,03	0,01
11 ^b	0,14	0,21*	-0,22*	-0,16	0,18	-0,03

Opombe: ^a – dimenzije, navedene v vrstici, so dimenzije Vprašalnika o odnosih z mladostnikom; ^b – dimenzije, navedene v stolpcu, so dimenzije Kombinirane lestvice subjektivnega zadovoljstva; Ocena odnosa – splošna ocena odnosa z mladostnikom; Zadovoljstvo – zadovoljstvo z vlogo matere; Nesoglasje – nesoglasje z mladostnikom; Želje – želje v zvezi s spreminjanjem mladostnika; Odprtost – odprtost v komunikaciji z mladostnikom; Kontrola – strah pred izgubo kontrole nad mladostnikom; 1 – življenjsko zadovoljstvo; 2 – intenzivnost pozitivnih emocij; 3 – intenzivnost negativnih emocij; 4 – pogostost pozitivnih emocij; 5 – pogostost negativnih emocij; 6 – zadovoljstvo s področji posameznikovega življenja; 7 – primernost in zaželenost pozitivnih emocij; 8 – primernost in zaželenost negativnih emocij; 9 – ekstraverznost; 10 – individualizem; 11 – kolektivizem; * - korelacija je pomembna na nivoju 0,05; ** - korelacija je pomembna na nivoju 0,01.

Rezultati kažejo pomembno zvezo med nekaterimi dimenzijami obeh vprašalnikov. Matere z višjo stopnjo življenjskega zadovoljstva ugodneje ocenjujejo svoj odnos z mladostnikom in so bolj zadovoljne s svojo starševsko vlogo, vendar pa je stopnja povezanosti nizka. Takšna pozitivna povezanost je v skladu z rezultati različnih raziskav, po katerih se čustveno stanje staršev in njihov odnos z mladostnikom pozitivno povezuje (Ambert, 1997; Fend, 1998; Noller in Callan, 1991; Santrock, 1998). Ta vpliv je po Fendu (1998) vzajemen: tako kot čustveno stanje staršev vpliva na njihovo sposobnost prilagajanja v odnosu z mladostnikom, lahko tudi odnos z mladostnikom povratno vpliva na njihovo čustveno stanje oz. subjektivno zadovoljstvo. Slednje potrjujejo tudi raziskave, po katerih je zadovoljstvo staršev z zakonom, družino in s finančnim stanjem v obdobju adolescence najnižje (Norris in Tindale, 1994; Olson, 1983, cit. po Noller in Callan, 1991; Santrock, 1998). Povezanost življenjskega zadovoljstva z drugimi področji odnosa z mladostnikom je nizka (v nekaterih primerih skoraj ničelna) in ni statistično pomembna. Gre za področja nesoglasja, želja v zvezi s spreminjanjem mladostnika, odprtosti v komunikaciji z mladostnikom ter strahu pred izgubo kontrole nad mladostnikom, kjer so matere za razliko od prvih dveh dimenzij vprašalnika (splošna ocena odnosa z mladostnikom in zadovoljstvo s starševsko vlogo), ki sta dokaj splošni, ocenjevale bolj konkretna vedenja in čustva v zvezi z odnosom z mladostnikom. Zaključim lahko torej, da mame, ki so bolj zadovoljne s svojim življenjem, bolje ocenjujejo odnos z mladostnikom nasploh, ni pa življenjsko zadovoljstvo povezano tudi s specifičnimi vedenji in čustvi v odnosu do mladostnika. Matere, ki pozitivna čustva doživljajo pogosteje in intenzivneje, so v komunikaciji z mladostniki bolj odprte in doživljajo manj strahu pred izgubo kontrole. To je skladno z že omenjeno ugotovitvijo, da sta čustveno stanje staršev in njihov odnos z mladostnikom povezana.

Bolj kot pogostost in intenzivnost doživljanja pozitivnih emocij pa se s področji odnosa z mladostnikom povezuje pogostost in intenzivnost doživljanja negativnih emocij, pri čemer je smer povezanosti obratna. Mame, ki bolj intenzivno doživljajo negativne emocije, bolj neugodno ocenjujejo svoj odnos z mladostnikom, so manj zadovoljne s svojo starševsko vlogo in imajo več želja v zvezi s spreminjanjem mladostnika. Enako velja za mame, ki negativne emocije doživljajo pogosteje, le da se je pri teh pokazala še pomembna negativna povezanost z odprtostjo v komunikaciji z mladostnikom in pozitivna povezanost s strahom pred izgubo kontrole nad mladostnikom (kar je razumljivo glede na to, da dimenzija strah pred izgubo kontrole vključuje predvsem negativna čustva mater v zvezi z mladostnikovim osamosvajanjem). Ekstravertnost matere ne vpliva pomembno na nobeno izmed dimenzij odnosa z mladostnikom. Povezanost se ni pokazala niti na področju odprtosti v komunikaciji z mladostnikom; odprtost v komunikaciji se namreč povezuje s sociabilnostjo, ki je ena izmed komponent ekstravertnosti (Musek, 1997). Možno je, da ekstravertnost ne pogojuje tudi učinkovitosti v komunikaciji.

Poleg že navedenih se je pokazala pomembna povezanost kolektivismu z nekaterimi področji odnosa z mladostnikom. Bolj alocentrične mame so bolj zadovoljne s svojo starševsko vlogo in v odnosu z mladostnikom doživljajo manj nesoglasja, pri

čemer je povezanost najverjetneje posredna preko večje prilagodljivosti alocentrično usmerjenih mater. Matere dokaj ugodno ocenjujejo svoj odnos z mladostnikom na vseh proučevanih področjih, kar potrjuje sodobno razvojnopsihološko perspektivo, ki mladostništvo opisuje kot relativno neproblematično obdobje, v katerem starši ostajajo pomembni. Vendar pa bi za bolj posplošljive zaključke potrebovala tudi perspektivo mladostnikov: Belsky (1984, cit. po Coleman in Hendry, 1990) namreč ugotavlja, da starši v primerjavi z mladostniki pogosto precenjujejo pozitivne vidike njihovega odnosa z mladostnikom.

Posplošljivost rezultatov je omejena z vzorcem. Posplošimo jih lahko le na matere mladostnikov gimnazijcev v obdobju srednje adolescence, a tudi to je zaradi majhnega vzorca vprašljivo. Še bolj celosten vpogled v prilagajanje mater na spremenjen odnos z mladostnikom bi dobili, če bi primerjali rezultate mater otrok pred vstopom v adolescenco in rezultate mater mladostnikov. V svojo raziskavo sem vključila le matere, v nadaljnjih raziskavah na tem področju pa bi bilo zanimivo raziskati, kako se v odnosu z mladostnikom razlikujejo matere in očetje.

Literatura

- Ambert, A.M. (1993). *Parents, children and adolescents*. New York: Harworth.
- Baerveldt, C. in van Beest, M. (1999). The relationship between adolescents' social support from parents and from peers. *Adolescence*, 34, 193-201.
- Cecić-Erpič, S. (1998). *Spremljanje razvoja življenjskih struktur in življenjskega zadovoljstva v zgodnji odraslosti: primerjava med bivšimi vrhunskimi športniki in nešportniki [Attending the development of life structures and life satisfaction in early adulthood: comparison between former top athletes and non-athletes]*. Neobjavljeno magistrsko delo [Unpublished master thesis]. Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.
- Coleman, J.C. in Hendry, L. (1990). *The nature of adolescence*. London: Routledge.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. in Griffin, S. (1985). The satisfaction with Life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Fend, H. (1998). *Eltern und Freunde. Soziale Entwicklung im Jugendalter*. Bern: Huber.
- Goldner-Vukov, M. (1988). *Porodica u krizi [Family in crisis]*. Beograd: Medicinska knjiga.
- Hurllock, E.B. (1973). *Adolescent development*. New York: McGraw-Hill.
- Larson, R. in Richards, M.H. (1991). Daily companionship in late childhood and early adolescence: Changing developmental contexts. *Child Development*, 62, 284-300.
- Musek, J. (1997). *Znanstvena podoba osebnosti [Scientific image of personality]*. Ljubljana: Educy.
- Noller, P. in Callan, V. (1991). *The adolescent in the family*. London: Routledge.
- Norris, J.E. in Tindale, J.A. (1994). *Among generations*. New York: Freeman.
- Puklek, M. (2001). *Razvoj psihološkega osamosvajanja mladostnikov v različnih socialnih kontekstih [The development of adolescents' psychological individuation in different social contexts]*. Neobjavljena doktorska disertacija [Unpublished disserta-

- tion]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Santrock, J.W. (1998). *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Wrightsman, L.S. (1994a). *Adult personality development. Theories and concepts*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Wrightsman, L.S. (1994b). *Adult personality development. Applications*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zupančič, M. (1990). *Razvojna analiza nekaterih konceptov psihoanalitskih in kognitivnih teorij moralnega razvoja glede na testno vedenje - skupne dimenzije moralno psihičnih entitet [The developmental analysis of some concepts of psychoanalytical and cognitive theories of moral development with regard to testing behaviour – common dimensions of moral psychical entities]*. Neobjavljena doktorska disertacija [Unpublished dissertation]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Prispelo/Received: 05.11.2001
Sprejeto/Accepted: 31.01.2002